

Schopenhauers

Eristik

eller

38 sätt att få rätt

Retorikförlaget

Retorikförlaget AB

Box 176

265 22 Åstorp

info@retorikforlaget.se

www.retorikforlaget.se

Arthur Schopenhauer

Eristik

eller

38 sätt att få rätt

Eristische Dialektik
oder Die Kunst, Recht zu behalten

Översatt av Fredrik Linde

Retorikförlaget

Introduktion

Kan det verkligen vara moraliskt försvarbart att ge ut böcker i *konsten att få rätt oberoende av hur saken förhåller sig*? Även om det som här är fråga om en världsberömd filosof, är det lite förvånande att Sveriges enda renodlade retorikförlag väljer att göra det, när inte bara föreställningen om en konflikt mellan retorik och filosofi utan också sambandet retorik–etik sedan antiken varit så intimt förknippade med varandra.

Schopenhauer (1788–1860) ger själv ett antal goda svar. Att överhuvudtaget *diskutera* tillhör vad Aristoteles kallar retorikens domän; ”det som kan vara på annat sätt” (*Retoriken* 1357a). Det finns alltså ingen absolut sanning i någon fråga (vilket parti vi ska rösta på, eller vem vi ska gifta oss med), eller så kan vi inte få reda på den absoluta sanningen utan måste fatta någon form av beslut utifrån det underlag som finns till hands (som t.ex. i en domstolsförhandling). Och då räcker inte logiken; vi måste diskutera och debattera med oss själva och med andra. Genom att låta olika åsiktsyttringar mötas

och brytas i ett offentligt meningsutbyte ökar chansen för att vi ska komma fram till ett ställningstagande som vi kan vara nöjda med. För att underlätta ett sådant ställningstagande är det viktigt att vi känner till retorik och dialektik, och det är det den här boken handlar om.

De eristiska tekniker som boken behandlar används dagligdags i vår vardagsargumentation. Det gäller att vara uppmärksam på hur vi själva och den vi argumenterar med väljer språk, så att vi inte blir lurade eller bortgjorda på något sätt. Denna defensiva användning av eristiken har blivit mycket uppmärksammas inom den vetenskapliga argumentationsanalysen. Det finns numer hela skolbildningar som sysslar med *fallasier* (argument som ser ut att vara giltiga argument, men av någon anledning inte är det i en bestämd kontext), mest berömda är kanske den europeiska pragmadialektiken och den amerikanska informella logiken. Det är mycket fascinerande att se t.ex. hur insiktsfullt Schopenhauer påtalar att fallasier med homonymer och synonymer egentligen är en form cirkelresonemang, eftersom man då redan förutsatt tesens riktighet. Sådant hittar man svårigen någon annanstans.

De här nämnda skälen till att studera dialektisk eristik sorterar under en övergripande fråga som handlar om våra språkval. Hur vi uppfattar världen påverkas i hög grad av hur vi med språk väljer att avgränsa och benämna vissa entiteter. Det blir skillnad om vi, med Schopenhauers exempel, talar om "andens män" eller "svartrockarna", eller "genom inflytande och kontakter – genom mutor och nepotism". Då det näppeligen finns några logiskt tvingande orsakssamband mellan de ord vi väljer och vad de refererar till i verkligheten, tvingas vi välja språk. Hur man ska välja språk så konstruktivt som möjligt kan sägas vara den vetenskapliga retorikens grundfråga. Att vi med

vår vilja kan fatta språkval som har avgörande betydelse för vår verklighetsuppfattning ligger i linje med tankar i Schopenhauers huvudverk *Världen som vilja och föreställning*. Därför är det viktigt att studera också eristisk dialektik.

Sågas ska att Schopenhauer i de efterlämnade handskrifter som ligger till grund för föreliggande utgåva stundom till synes avviker från ett etiskt försvarbart användande av de eristiska teknikerna. Han kan skriva: ”Det handlar inte ju inte om sanningen, utan om segern”, och är ibland synbart stolt över egna framgångsrika argumentativa torneringar: ”Så var det angreppet parerat”, som knorr på ett självupplevt exempel. Det senaste citatet är också ett exempel på en frisk och lättillgänglig prosa som inte är alltför vanlig bland 1800-talsfilosofer.

I filosofiska uppslagsböcker benämns Schopenhauer ofta som pessimist och ibland rent av som misantrop. I *Eristiken* kommer det till uttryck i en klarsynt psykologisk insikt om hur vi människor fungerar när vi argumenterar. Det är inte förvånande att han ofta påtalas som en av de tänkare som inspirerade Freud.

Schopenhauer tar sin utgångspunkt i den så kallade nyretorikens främste ikon, Aristoteles, mot vilken han är friskt kritisk. Nu när retoriken har blivit ett etablerat akademiskt ämne också i Sverige är det fullt naturligt att verk som vid första anblicken tillhör retorikens ytterområden läses och diskuteras. Genomtänkta reflektioner angående konsten att argumentera framgångsrikt – eristisk dialektik – borde vara ett självklart inslag i alla filosofi- och retorikkursers grundpensum. Det är tveklöst något som också har sin aktualitet för oss idag.

Anders Sigrell

Översättarens kommentar

Översättningen av Schopenhauers text har underlättats av hans bestämda avståndstagande från allt som kan likna intellektuell grumlighet: dunkla begrepp, mysticism, idealism. Här syftar allt till att framställa vissa grundläggande moment i det han kallar andlig fäktning, vars enda mål är att få rätt mot debattmotståndaren med alla (språkliga) medel. Orden skall vina genom luften, tankegångarna brytas som klingor mot varandra.

Schopenhauer skriver emellertid inom en klassisk filosofisk tradition och anknyter till gängse fackbegrepp. Exempel på sådana är sken/verklighet, förnuft/erfarenhet, objektivitet/subjektivitet, apriori/aposteriori. Vidare grundas utläggningarna på klassiska behandlingar av dialektiken, i synnerhet Aristoteles', som han än kritiserar, än ansluter sig till. Eristiken var tänkt att framföras i föreläsningsform och Schopenhauers bryska humor och rättframma prosa hade nog gjort sig särskilt bra i den formen – men av någon anledning höll han aldrig föreläsningarna. Decennier senare gav han i ett

brev som förklaring att han kommit att finna hela ansatsen motbjudande.

Översättningen följer Hübschers kritiska utgåva av Schopenhauers efterlämnade handskrifter. Ledande princip för översättningen har varit begriplighet för dagens läsare, men under värnande av den argumentativa strukturen. Förekommade exempel är författarens egna, de har alltså inte anpassats till vår tid eller förhållanden. Jag har försökt vara lyhörd och försiktig i överföringen från det tyska originalet författat kring 1830 till en läsbar nutida svenska.

Användningen av skiljetecken har i viss mån moderniserats. Men jag har i hög grad valt att behålla Schopenhauers konstruktioner som ofta använder sig av semikolon och kolon. Anledningen är att jag velat bevara hans argument – och då inte bara den rent logiska strukturen utan även dess språkliga och rytmiska framställning. Då resonemanget rör sig över logikens gränsmarker och behandlar de manipulationer som blir möjliga genom skickligt utnyttjande av språket, skulle en hårdhänt modernisering förvränga innebörd och syfte.

Några terminologiska förklaringar bara. För att hävda ett faktum är det vanligaste idag att bruka ordet ”påstående”. Här har Schopenhauers ”sats” (”Satz”) i många fall behållits, då det anknyter till en omfattande gängse begreppslighet inom logiken och andra vetenskaper, t.ex. ”motsats”, ”grund-sats”, ”översats”, ”lärosats”. De ”tekniker” som framställningen behandlar heter i original ”Kunstgriff”. ”Konstgrepp” vore en tänkbar svensk översättning, men jag föredrar det i mitt tycke mer pregnanta ”teknik”; båda termerna hänvisar till det grekiska ”tékhne”: konst, skicklighet, teknik. Också ”strategi” vore möjligt i stället för ”teknik”; det ligger närmare grekiskans

”strategema” som Schopenhauer anger som grekisk term, men det har en mer abstrakt och övergripande betydelse och har därför undvikits.

Slutligen vill jag tacka Hanne Roer och George Hinge för bistånd med originaltextens grekiska termer och fraser.

Fredrik Linde